

ביאור הדף מסכת שבועות דף ג'

שואלת הגמרא מדוע במשנה שנינו את כל המקומות שיש בהם חילוקי דינים של שניים שהן ארבע, אבל במסכת שבת, שהובא הדין של שנים שהם ארבע לגבי שבת, וכן במסכת נגעים שהובא הדין של ב' שהן ד' לגבי נגעים, לא הביאה שם המשנה את שאר המקומות שמצינו בהם שניים שהן ארבע.

ועונה הגמרא שכיון ששבועות וידיעות הטומאה כתובים יחד בפרשת ויקרא לגבי קרבן עולה ויורד, ואף שווים בקורבנם, לכן שנתה המשנה אותם יחד, וכיון ששנה התנא את שני המקומות הללו שנה גם את שאר המקומות שיש בהם שניים שהן ד'.

שואלת הגמרא מדוע התנא מתחיל בדיני שבועות שהם ב' שהן ד' אבל מפרש קודם את דיני ידיעות הטומאה. ועונה הגמרא שכיון שדיני ידיעות הטומאה הם קצרים הביא אותם התנא לפני דיני שבועות שם ארוכים.

ומבארת הגמרא היכן מצינו בשבועות שתיים שהן ארבע, שתיים להרע או להטיב **לעתיד**, דהיינו שבועה שאוכל ושבועה שלא אוכל, ועוד שניים להרע או להטיב **בעבר**, וכלומר שבועה שאכלתי ושלא אכלתי.

ובידיעות הטומאה מצינו שתיים שהן ארבע, שתיים אם ידע שזה קודש או שזה מקדש אלא שלא זכר שהוא טמא ונכנס למקדש או אכל קודש, ועוד שניים, אם זכר שהוא טמא אלא שנעלם ממנו שזה קודש או שזה מקדש, ונכנס למקדש או אכל קודש.

ובביציאות השבת מצינו שתיים שהן ארבע, שתיים הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, אחת של העני שהוא נמצא ברשות הרבים, ונוטל מרשות היחיד ומוציא, והשני הוצאה של בעל הבית שהוא נמצא ברשות היחיד ונוטל מרשותו ומוציא לעני שהוא ברשות הרבים.

ועוד שניים של הכנסה לרשות היחיד, אחת שהעני מכניס מרשות הרבים שבה הוא נמצא לרשות היחיד, והשנייה של בעל הבית שנמצא ברשות היחיד, ומכניס מרשות הרבים לרשותו.

ובמראות נגעים מצינו שנים שהן ארבעה, שנים שאת ובהרת, שהן ארבעה, שאת ותולדתה, בהרת ותולדתה.

ושואלת הגמרא מי התנא ששנה את המשנה שלנו, שלכאורה אין זה לא דעת רבי ישמעאל ולא דעת רבי עקיבא. כי לדעת רבי ישמעאל אין שנים שהן ארבע בשבועות, כי לדעתו כל החיוב קרבן שיש בשבועה זה רק על שבועה לעתיד, אך אדם שנשבע על העבר פטור מקרבן עולה ויורד.

וממילא המשנה שאומרת שיש שנים שהן ארבע, ויש חיוב אף על נשבע על העבר להרע או להטיב, היא לא כדעת רבי ישמעאל.

ואף אי אפשר לומר שהמשנה כדעת רבי עקיבא, כי אף שלגבי שבועה הוא כן סובר שחייב אף על העבר ויש שניים שהן ארבע, לגבי טומאה הוא חולק.

כי לדעת רבי עקיבא אדם שידע שהוא טמא, אלא ששכח שזה מקדש או שזה קודש אינו חייב קרבן עולה ויורד, וממילא לדעתו אין כאן שנים שהן ד' אלא רק ב' אם שכח שהוא טמא ונכנס למקדש או אכל קודש, אבל לא אם זכר שהוא טמא ושכח את המקדש, כי אז אינו חייב קרבן לדעת רבי עקיבא.

ובתחילה מנסה הגמרא לתרץ שכוונת המשנה שיש ד' אופנים בשבועה וד' אופנים בטומאה, אבל על חלקם חייב קרבן ועל חלקם פטור, וממילא אפשר לבאר שהמשנה בין כדעת רבי ישמעאל ובין כדעת רבי עקיבא, אלא שבאמת לא כל על האופנים חייב קרבן.

עמוד ב'

אך דוחה הגמרא ואומרת שאי אפשר לבאר כך כיון ששמע מהמשנה שדיני שבועות וטומאה שווים לדיני מראות נגעים, ובמראות נגעים אין חילוק בין המראות, ובכולם לאחר שנטהר המצורע חייב להביא קרבן, ואם כך אף בשבועות וטומאה לכאורה לדעת המשנה חייב קרבן בכולם.

ואומרת הגמרא שהמשנה היא באמת כן כדעת רבי ישמעאל, ואף שרבי ישמעאל פוטר אדם שנשבע לשעבר מקרבן הוא מחייב אותו מלקות על שבועת שוא, וכפי שאמר רבא שבפירוש ריבתה תורה שבועת שקר בדומה לשבועת שוא, ולכן כפי ששבועת שוא היא לשעבר כך שבועת שקר חייב עליה אף לשעבר. וממילא מה שאומרת המשנה שנים שהן ארבע הכוונה לגבי חיוב מלקות, ולא לגבי חיוב קרבן.

ושואלת הגמרא מדוע לדעת רבי ישמעאל יהיה חייב מלקות בכל ארבע האופנים, ואמנם אדם שנשבע ואומר אכלתי ולא אכל, או שנשבע שלא אכלתי והתברר שאכל, מובן שחייב מלקות וכפי דעת רבא לעיל.

וכן אדם שנשבע שלא יאכל כיכר ואכלה אף בזה מובן שחייב מלקות. אבל אדם שנשבע שיאכל כיכר ולא אכלה, מדוע חייב מלקות, הרי הוא לא עשה כל מעשה, אלא רק ישב ולא אכל, וזה לאו שאין בו מעשה.

ועונה הגמרא שאכן דעת רבי ישמעאל שלא שאין בו מעשה לוקים עליו.

אך תמיהה הגמרא שלא יתכן לומר כך, כי רבי יוחנן אמר שהלכה כסתם משנה, וכלומר שאם סתמה המשנה כדעת תנא מסויים ולא הזכירה בזה מחלוקת, הלכה כמותו. וכאן סתמה המשנה כדעת רבי ישמעאל שלא שאין בו מעשה לוקים עליו.

ולמרות זאת אמר רבי יוחנן שאדם שאמר שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה אינו לוקה, ונחלקו רבי יוחנן וריש לקיש מדוע אינו לוקה, ולדעת ר' יוחנן אינו לוקה משום שזה לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, ולדעת ריש לקיש אינו לוקה כי זוהי התראת ספק היא שמא כן יאכל את הכיכר, והתראת ספק אינה התראה.

ומכל מקום רואים שלדעת רבי יוחנן אין לוקים על לאו שאין בו מעשה, אף שהוא עצמו אמר שהלכה כסתם משנה.

ועונה הגמרא שאף שבכל מקום הלכה כסתם משנה, כאן אין הלכה כסתם משנה, כי יש במקום אחר סתם משנה נוסף להפך, ששם מבואר בסתם משנה שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, וכמותו פסק רבי יוחנן.

ושואלת הגמרא היכן אותו סתם משנה, ואומרת הגמרא שאי אפשר לומר שמדובר על המשנה בפסחים ששם אומרת המשנה שאף שנאמר בתורה על קרבן הפסח "לא תותירו ממנו עד בוקר", אדם שהותיר בקרבן הפסח אינו לוקה.

כי שם יתכן שהטעם הוא לא כדעת רבי יעקב שהסיבה שפטור היא משום שהותרת הפסח היא לאו שאין בו מעשה, אלא יתכן שטעם המשנה כמו דעת רבי יהודה שהלאו של הותרה מבשר הפסח הוא לאו הניתק לעשה, וכלומר שכיון שאמרה התורה עשה למי שמותיר מבשר הפסח "והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו", המותר אינו לוקה, אלא חייב לקיים את העשה שבתורה, וממילא אין כאן ראייה שדעת המשנה שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה.

ולכן אומרת הגמרא שאת הסתם משנה מצינו במקום אחר.